

559. Városföld határa

(Bács-Kiskun megye) Ő, B, V, Sza, A, Á, Kö

A Nabucco gázvezeték Csongrád és Bács-Kiskun megyét érintő nyomvonalszakaszára készítendő örökségvédelmi hatástanulmányhoz kapcsolódó terepbejárásokat 2009. december 7. és 2010. május 25. között végeztük. A tervezett beruházás a két megye területén áthaladva összesen 23 település közigazgatási területén valósul majd meg. A tervezett 177 km hosszú nyomvonal mindkét oldalát 100-100 m szélességben vizsgáltuk. A terepi felderítés időpontjában a külterületi szakasz meghatározó részét (kb. 21%-át) már sűrű vetés borította, nagyjából hasonló arányban (kb. 19%) fordult elő erdő, rét, legelő, ill. gazzal fedett terület, melyeken nem lehetett terepi kutatást végezni. Összességében a külterületi szakasznak mindössze 60%-a bizonyult terepbejárásra alkalmasnak.

A Városföld külterületén végzett munka során két ismert lelőhelyet érintettünk: *Félegyházi határra-dűlő, Öntözött terület* (KÖH 72801); *HT-117, Kompresszor-állomás* (72681). További 7 új lelőhelyet is találtunk: *Vetró-tanya* (74509); *Kenderföld, Kovács-tanya* (74511); *Vasútvonaltól K-re* (74513); *Szegedi-dűlő I., II. és III.* (74515, 74517, 74519); *Kecskeméti határszél* (74521). A terepbejárás során őskori, bronzkori, vaskori, szarmata, avar(?), Árpád-kori és középkori leletek, felszíni telepnyomok kerültek elő. Egy esetben figyeltünk meg ismeretlen korú halmot is, egy másik lelőhely esetében pedig ismeretlen korú temetőt lokalizáltunk.

Munkatársak: Sóskuti Kornél régész; Weisz Attila geodéta; Császi Dávid geodéziai asszisztens; Alács Attila, Bognár Margit, Takács Gábor, Rózsa Gábor, Kovács Sándor technikusok.

PARDITKA GYÖRGYI

560. Verpelét, Debrői úton aluli dűlő
(KÖH 76725)

(Heves megye) Kö, Kú

2010 májusában terepbejárásokat végeztünk tervezett települési szilárdhulladék lerakók rekultivációját megelőzően. A lerakók területét természetesen minden esetben kommunális hulladék fedte. Több esetben a telepek környezete is tartósan elfedett (erdő, beépítettség) volt, viszont a legtöbb szeméttelp környezetében el lehetett végezni az értékfelmérést.

Verpelét területén egy új lelőhelyet lokalizáltunk kora középkori-újkori felszíni leletanyaggal.

REMÉNYI LÁSZLÓ

561. Veszprém-Kádárta, Geleméri-dűlő
(MRT 2. k. 24/14-19 lh., KÖH 9780)

(Veszprém megye) B

A részletes tanulmányt lásd a kötet 19. oldalán!

SZVATH MÁRTON – ILON GÁBOR

562. Veszprém, Lencse-völgy
(KÖH 73641)

(Veszprém megye) Ró, Kö

A 8. sz. út korszerűsítése miatt szükségessé vált terepbejárást 2010. május 6-7-én végeztem, a 44+797-57+100 km-szelvények között. A nyomvonal csupán kis szakaszai voltak felszíni módszerekkel kutathatók, kisebb részt erdővel és gyepvel, nagyobb részt magas, sűrű, járhatatlan gabonával elfedett melléke nem volt alkalmas terepi kutatásra. Az öt már ismert és nyilvántartott régészeti lelőhely azonosítása sem hozott eredményt: fedettségük miatt leletanyagot nem találtam rajtuk, kiterjedésüket nem sikerült pontosítani.

Egy új lelőhelyet azonban azonosítottam: maroknyi római kori és középkori töredéket gyűjtöttem közvetlenül a 8. sz. út D-i oldalán.

FEKETE CSANÁD

563. Veszprém, Margit tér
(MRT 2. k. 51/4a lh., KÖH 9651)

(Veszprém megye) Kk

A „*Kolostorok és kertek a veszprémi vár tövében*” project keretében, a műemléki állagmegóvó és helyreállítási munkákhoz kapcsolódóan került sor a rom kisebb régészeti kutatására 2010. május 10. és június 10. között, melynek célja az volt, hogy adatokat szolgáltatson a műemléki helyreállításhoz.

A kolostorépület ÉNy-i helyisége D-i falának nagymérvű kiszakadása egyértelműen pusztulásnak, romlásnak bizonyult. Ennek a D-i falnak a Ny-i szakasza középtájon derékszögben D-felé fordul és befut a romterülettől D-re lévő épületet É-ről határoló tereplépcső oldalába. Ez középkori fal lehet. A D-i fal K-i szakaszát, továbbá a Ny-i szakasz felső részét később, feltehetően az újkorban (18. század?) építették hozzá a korábbi falhoz. A fal K-i szakaszában megtaláltuk az egykori ajtónyílás részben nagyobb faragott kövekből kialakított ívét és a befalazott bejáratot (feltehetően egy 18. századi pincebejáratot), amelyet a felette lévő magas és igen rossz állapotban lévő, omlásveszélyes falazat miatt nem kutattunk tovább, nem bontottunk ki teljesen.

A templom késő gótikus szentélyének támpillérei napjainkra már erősen leromlottak, külső falsíkjaik kifagytak, leszakadtak, elpusztultak. Itt a kutatás arra irányult, hogy a támpilléreket körbeásva meghatározzuk azoknak eredeti kiterjedését. A támpilléreket É-ről D felé haladva számoztuk.

Az 1. támpillért kiugró alapozással készítették. Alapozása a felszíntől 2-2,20 m-en ért véget. Ebben a mélységben már felfakadt a talajvíz. A pillérhez tovább ÉÉK felé folytatólagosan csatlakozik az egykori, részben már az úttest alá futó É-i mellékkápolna K-i oldalfala.

A támpillér Ny-i oldalán előkerült, csekély mélységben alapozott kisebb falcsont talán az oldalkápolna oltáralapozása lehetett. Kötőanyaga szinte azonos a támpillérével.

A 2. támpillér szintén kiugró alapozással készült. A templom szentélyén végigfutó faragott kőpárkány – jóllehet erősen sérült, lefagyott és töredezett állapotban – itt maradt meg egyedül a támpillér külső, K-i oldalán is. Ezzel megadja a támpillér ezen magasságbeli eredeti kiterjedését. Természetesen a támpillérek eredetileg alulról felfelé fokozatosan, lépcsőzetesen elkeskenyedtek. Ezen támpillér K-i oldalához egy ÉK–DNy tájolású kőépület DNy-i sarka kapcsolódik. Egyelőre kérdéses, hogy az épület, vagy a támpillér a korábbi.

A 3. támpillér alá befut egy nagyjából Ny–K-i irányú kőfal, amely egyben a támpillér D-i oldalát is alkotja. A támpillér K-i vége nagyobb méretben kiromlott, a sérült részt a 20. században (az 1936-os vagy az 1966-os műemléki helyreállítás során) téglával kiegészítették, aláfalazták. Ez a téglakiegészítés azonban nincs lealapozva, hanem a jelenlegi talajszinten ül. Alatta a Ny–K-i, a támpillér alá futó fal koronájáig mintegy 0,50 m vastag, laza föld található. Tekintettel a fentiekre és a támpillér igen rossz állapotára, biztonsági okokból ennek a pillérnek csak a K-i és D-i oldalát bontottuk ki, de ezeket is csak csekélyebb mélységben, mint a többinél.

A 4. támpillérnek napjainkra már csak a kiromlott helyét tudtuk megállapítani, valamint egy a szentély DK-i sarkából kiálló, átlós helyzetű, nagyobb kő jelezte egykori NyDNy-i oldalát. A támpillérnek a szentély falán látható kiszakadása alapján ez a pillér nem lehetett olyan magas, mint a többi. A kétoldalt megmaradt faragott párkányok alapján pedig jóval keskenyebb is volt – legalábbis a föld feletti része – mint a többi pillér.

Az 1930-as évekbeli fénykép alapján, ekkor még a templom D-i falához egy újkori (18–19. századi), Ny–K-i tájolású lakóépület csatlakozott, amelynek É-i fala jó részt azonos volt a templom D-i falával. Ennek az újkori épületnek a maradványa lehetett az az egy sor téglából készült Ny–K-i falrészlet, amely a szentély DK-i sarkától kiindulva tart tovább K-felé, majd rövidesen egy É–D-i irányú kőfallal alkot sarkot. A szentély DK-i sarkának D-i oldalához csatlakozó kisméretű, téglá támpillér szintén ezen újkori épület tartozéka lehetett. Ezen újkori épület agyagpadlójára omolva vastag kő- és téglatörmelék mutatta az épület pusztulási rétegét. Feltehetően az 1936-os Rhé Gyula-féle kutatáskor bontották el. A téglák között több W K (Veszprémi Káptalan) bélyeges töredék is volt.

Közvetlenül a téglatám és a Ny–K-i téglafal alatt, itt is jelentkezett az egykori középkori kő támpillér erősen lepusztult csonkja. A téglatámat és a téglafalat jól láthatóan, utólag ezen pillércsonkhoz toldották hozzá. A téglafal Ny-i végében nagyobb köveket is felhasználtak másodlagosan a falba beépítve.

A Ny–K-i téglafal K-i végéhez az É–D-i kőfal É-i sarka csatlakozik, amely fal itt sarkot alkotva, nagyjából K-felé fordul. A Ny–K-i téglafal É-i oldalán, némileg mélyebben egy NyÉNy–KDK irányú kőfal került elő, amelyet utólag toldottak neki a templom szentélyének. Ezen kőfal alsó

kősora látható a téglafal D-i oldala alatt is, a téglafal síkjánál kissé beljebb ugorva.

A támpillérek körzetében vastag újkori feltöltés nagyobb számú kerámia-, kályhacsempe-, üveg-, állatcsonttöredéket, valamint a 2. támpillér É-i oldalánál egy 20. századi (két világháború közötti?) szerszámgyűjtést (csákány, szekerce, balta, 2 kapupánt, véső) tartalmazott. A 2. támpillér K-i oldalán II. (I.) Ferenc császár (1792–1835) 6 krajcáros rézpénze (1800 A) került elő. A 2. támpillér D-i oldalánál még a szentélyalapozásnál (2–2,20 m) is több újkori mázas kerámiára akadunk.

Középkori apróleleteket szinte egyáltalán nem találtunk. Kivétel egy fekete, grafitos, 15–16. századi(?) kerámia oldaltöredék az 1. támpillér É-i oldaláról, a szentély alapozási rétegéből, valamint egy csontnyelű villatöredék, ugyancsak az 1. támpillér É-i oldala mellől.

A 4. támpillér melletti szelvény ÉNy-i és DK-i sarkából viszont összesen 6 darab középkori boltozati téglaborda töredékét gyűjtöttük.

A templom szentélyének körzetében lehetett egykor a kolostor temetője. Erre utalnak azok a bolygatott helyzetű, szórvány emberi csontvázrészecskék, amelyek nagyobb mennyiségben a 4. támpillér melletti szelvény középrészén, már a talajvíz alól, valamint csekély számban az 1. támpillér melletti szelvény ugyancsak sáros-vizes aljából kerültek elő.

A Várfeljáró, Benedek-hegy, Céhház utca, Szerelemsziget, Séd-mente, Domonkos kolostorrom környéke, Betekints völgy, Kollégium utca, Úrkút utca, Deák Ferenc utca körzetét magába foglaló területen 2010. március 24-től december 16-ig régészeti megfigyelést végeztem, melynek során a következő régészeti jelenségek kerültek elő.

Augusztus 10-dikétől a domonkos kolostortemplom 1936-ban Rhé Gyula által már megfigyelt Ny-i előcsarnokának ÉNy-i részén; augusztus 24-dikétől a domonkos kolostortemplom É-i oldalán állott nyugatabbi kápolna 1936-ban Rhé Gyula által már ugyancsak megfigyelt Ny-i zárófalán; szeptember 7-dikétől a domonkos kolostortemplom 1936-ban Rhé Gyulától már szintén megfigyelt ÉNy-i sarkán dolgoztunk. Novemberben kitisztítás után dokumentálható lett a domonkos templom hajójának ÉK-i és DK-i sarkában állott középkori oltárok kőalapozása, továbbá a szentélylépcső kősora. Ugyancsak novemberben kitisztítottuk a folyamatban lévő műemléki helyreállítás során jelzésszerűen bemutatott egykori késő középkori főoltár és az Árpád-kori egyenes szentélyzáródás helyét, de ezeken a helyeken a mélyítés csak az 1960-as évekbeli ráfalazást, ill. ennek alapozását érte el, az eredeti falkoronákat nem.

A munkák során a domonkos romok körzetéből néhány középkori kőfaragványt és téglabordát gyűjtöttünk.

RAINER PÁL